

ПРОБЛЕМА СИМВОЛІЧНОЇ РОЗБІЖНОСТІ ЗНАЧЕНЬ ТЕРМІНІВ «КОМУНІКАТИВНИЙ» ТА «КОМУНІКАЦІЙНИЙ»

Кіровоградський державний педагогічний університет ім. В. Винниченка

У статті здійснюється філософський аналіз комунікативних феноменів у контексті становлення сучасних наукових парадигм.

Вступ

Терміни «свідомість» і «комунікація» представлені в більшості сучасних досліджень у якості філософських категорій. Тому комунікативна практика постає своєрідним динамічним життєвим простором, який, якщо людина його мислить чи здатна пізнавати емпіричним способом, може вважатися «знайомим». Кожна мить людської присутності в цьому нібито вже «обжитому» бутті характеризується повторюваністю та буденністю. Більше того, людина інколи не звертає увагу на значні події, що відбуваються навколо неї, вона не має часу «придивлятися», «прислухатися», «говорити» із оточуючим середовищем. Вона вже майже не цінує того, що її оточує. Так, осередків незайманої природи стає все менше через зростаючі потреби людини та егоїстичне бажання останньої отримати більше життєвої свободи. Космічні польоти, що так приваблювали її ще донедавна, вже втратили свій істинний сенс. І тому виникає питання, а чи не знищила людина, закладена в неї природою здатність до комунікації? Йдеться передусім про ті зв'язки, що були встановлені нашими пращурами в архаїчні часи. Підкреслимо, що останні шукали контактів спершу із середовищем, а згодом і один з одним.

Попри те, що сучасна людина вважає себе більш захищеною перед обличчям зовнішніх загроз, адже створила потужний технічний арсенал для свого захисту, включаючи зброю масового знищення, все одно вона часто забуває, що, так само, як і всі її пращури, вона повинна вміти виживати. Часто безпека та стабільність перетворюються на ілюзію. Хоча, на перший погляд, кожен її день є схожим на інший, він приносить неоднакові події й проблеми, які потребують вирішення. Отже, людина щоразу приречена по-новому констатувати свою присутність у бутті, підтверджувати свою здатність бути корисною для суспільства, приймати створені задовго до її появи правила гри (традиції, звичаї, закони тощо).

Основна проблема тут полягає в тому, що «життєвий простір» залишається знайомим лише тимчасово – поки людина не відкрила нових горизонтів. З іншого боку, навіть якщо вона добре знає середовище, в якому давно перебуває й до якого вже пристосувалася, їй бракує підстав стверджувати, що це середовище не підносить сюрпризів у майбутньому – землетрусів, повеней, засух, епідемій, негативних впливів, пов'язаних із іншими космічними процесами тощо. Йдеться також про внутрішні загрози, породжені вже не природою, а самою людиною (зокрема, можна говорити про небажання порозумітися, що й породжує численні

конфлікти, війни, різноманітні кризи). Найбільш красномовним прикладом служить сучасний геополітичний простір. Останній «віддзеркалює» різні тенденції, що впливають на характер міжнародних відносин. Він стає транслятором постійної зміни балансу сил, перманентного переміщення полярностей, уточнення правил гри. Його конфігурація нагадує велетенську шахову дошку, де гравці обмінюються політичним хистом вже не одноосібно, представляючи кожен конкретну державу, а в команді з іншими країнами і державами. Сучасна сфера міжнародних відносин нагадує топологічну споруду, якій поки що бракує рівноваги. Такою ж нерівноважною системою постає й буття природи.

Отже, людський «життєвий простір» можна тлумачити як середовище для існування, і як середовище для спілкування (в цьому контексті можна говорити як про індивідуальний, так і про загальнолюдський простори). Кожен з рівнів, у свою чергу, є антиномічним за характером (більшою мірою він є для людини «чужим», і меншою – «своїм»). Перший (природа) в процесі його освоєння й окультурення перетворюється на соціум – зручний та сприятливий для проживання в ньому людини. Природа впливає на соціум, а тому, зважаючи на її динамічність та непрогнозованість, передає йому власні ритми життя. Як наслідок, цей соціум, з одного боку, є організованим, розумним, однак, з іншого боку, він може виявитися незнайомим, чужим, адже в ньому поліфонічно проявляються різні системи цінностей. Останні постають конкуруючими в плані культурних та релігійних основ – історії, традицій і звичаїв, ментальностей, способу життя й побуту (навіть у межах однієї сім'ї можуть траплятися суперечності). Кожна система цінностей представлена й зафіксована в предметно речовій та знаково-символічній формах, а саме – в створених руками людини речах і в дискурсі. В останньому до того ж відтворюються вищі психічні властивості людського інтелекту, репрезентується діалектична спорідненість мислення і мови. Отже, другий рівень (спілкування) стає можливим за умови існування суб'єкта – того, хто здатен запитати іншого, також наділеного інтелектом, суб'єкта: звідки взявся цей світ?

Такий розподіл «життєвого простору» на два середовища («для існування» і «для спілкування») є умовним. Насправді, людина здатна відтворити в дискурсі й у своєму досвіді саме ту реальність, в якій вона перебуває, яку вона мислить. Підкреслимо, що якби не існувало світу, то, мабуть, не було б і людини, а якби не було людини, то світ

існував би, проте не підозрював би, що він існує. Стосунки суб'єкта з об'єктивною реальністю є надзвичайно парадоксальними, адже він майже нічого не знає про неї, однак здатен її пізнавати, говорити про неї, міркувати, уявляти, мріяти, фантазувати. Світ, навпаки, все знає про себе, однак перебуває в мовчанні. Попри це, діалог між ним і суб'єктом є можливим і він постійно репрезентується засобом здійснення комунікації. Прикладом є декартівське твердження «мислю, отже існую», що також доводить безумовний взаємозв'язок між обома світами – суб'єктивним і об'єктивним, бо лише мислячий суб'єкт здатен його встановити.

Антиномічний характер «життєвого простору» та нескінченної кількості його сегментів впливає також і на процес творення понять. Зокрема, якщо розглядати поняття комунікації ґрунтовніше й досліджувати його на більш глибокому термінологічному рівні, то можна побачити, що воно має ще деякі відтінки, які також позначаються термінами. За змістом вони є описовими й звучать як «комунікаційний» і «комунікативний». Отже, процес встановлення мислячим суб'єктом різноманітних взаємозв'язків може виражатися через комунікаційне і комунікативне поля. Зазначимо, що розбіжність між останніми, на нашу думку, є вкрай символічною.

Так, наприклад, термін «communicate» (спілкуватися) означає: 1) висловлювати думки, почуття, надавати інформацію; 2) ділитися й обмінюватися думками за допомогою мови, письма чи тіла; 3) підхопити хворобу, температуру (внаслідок розповсюдження інфекції); 4) бути сполученим, зв'язаним із чимось. «Communications» (комунікації) означає: встановити зв'язок через різні засоби – транспорт, технічні прилади тощо. В свою чергу, «Communicative» (комунікативний) тлумачиться як схильний до спілкування або як той, хто воліє спілкуватися [1, с. 201]. В першому випадку, на рівні дієслів, показано як відбувається поєднання дискурсивних та недискурсивних форм встановлення взаємозв'язку, в другому випадку, на рівні іменника в множині, показано, що комунікація встановлюється через допоміжні засоби сполучення й, у третьому, (показано на рівні прикметника) – бажання людини її здійснити. Звідси видно, що дискурс постає одним із засобів комунікації, тому він є вужчим за значенням.

Ми пропонуємо наступне тлумачення термінів (прикметників) «комунікаційний» та «комунікативний», а саме: перший – містить усі без винятку форми та засоби взаємозв'язків, рівні взаємодії різноманітних типів систем; другий – репрезентує комунікацію на рівні дискурсу як системи вербальних та невербальних засобів спілкування. Обидва терміни гармонійно співіснують на рівні своїх значень, взаємодоповнюють один одного в плані опису явищ комунікації та психіки людини.

Дискурсивна практика у достатньо концентрованому вигляді відображає сутність комунікаційних та комунікативних процесів. Дискурс виступає в якості складної системи невербальних та

вербальних засобів спілкування, а також в якості інструментарію для передачі інформації. Внаслідок цього встановлюються взаємозв'язки між людьми – представниками різних культур, сфер знання, політичних організацій, партій тощо. Тобто в першому випадку дискурс постає об'єднувачим фактором – комунікаційним процесом. У другому випадку він постає практикою, де розгортається спілкування – комунікативним процесом. В цьому контексті комунікативна та комунікаційна основи дискурсу можуть виявлятися як зовнішньо (якщо думку «висловлено»), так і внутрішньо, (якщо її «не висловлено»), а саме духовно чи матеріально.

Мислення людини за характером постає дискурсивно-діалогічним. По-перше, діалог чи полілог можуть відбуватися на будь-якій відстані. Чиясь окрема думка чи слово іноді впливають на людське співтовариство загалом. Хоча будь-яка подія розглядається, передусім, у часово-просторових координатах, іноді в ході спілкування час і простір утрачають своє значення. Взаємозв'язки можуть встановлюватися не лише між активно діючими суб'єктами («живими»), а й у випадку «смерті автора» в процесі інтерпретації, «прочитання» створеного ним тексту, винаходу чи предмету. Прикладом можуть бути книги, історичні факти чи артефакти, пам'ятки культури, представлені як зашифровані коди, послання тощо. Внаслідок інтерпретації сенсу цих, «закодованих» у предметно-речовій чи знаково-символічній формах, повідомлень здійснюється вилучення істинного значення «висловленого».

По-друге, також у дискурсі відтворюються ключові виміри людського буття – духовний і матеріальний. Зв'язки між ними також встановлюються засобом знаково-символічних та предметно-речових форм репрезентації дійсності. Однак, при цьому, з огляду на складну структуру «духовного», за допомогою цих «опредмечених» сутностей, відбувається продукування сенсів та створення глибинної системи значень вищевказаних форм, які ніколи не виступатимуть завершеними. Процедури символізації, персоніфікації, сакралізації речей є знаковими, адже показують, що для людини трансцендентна сутність останніх є більш значущою, ніж самі речі. В процесі дискурсу здійснюється також констатація діалектичного взаємозв'язку «духовного» та «діяльниного», відбувається ідентифікація людського внутрішнього «Я». Так, спілкування постає своєрідною формою діяльності, однак носить, при цьому, творчий характер. Саме тому в науковому, релігійному, політичному та в дискурсах різних жанрів мистецтва представлені різноманітні культурно-історичні традиції та системи цінностей. Та й узагалі, в «життєвому просторі» як сфері спілкування поліфонічно співіснують різні категорії дискурсів. Розбіжності між ними відтворюються в різноманітних символах, образах, знаках, різних типах письма, обрядах і ритуалах тощо.

Сучасна людина, яка опинилася на «розлямі» історії, на перехресті культур і традицій, повинна не лише знайти спільну мову з іншими представниками людської цивілізації, але й прийняти їх життєві

позиції. Сьогодні можна говорити про те, що між людьми завжди існувало щось спільне – таке, що завжди об'єднувало їх. Це – вічне бажання спілкуватися, співчувати, співіснувати в утопічному справедливому суспільстві, мрія про яке збереглася й до сьогодні. Ідея спільності долі, спільного майбутнього все активніше вкорінюється у людській свідомості.

Можна говорити також про наявність матеріальних цінностей у загальноцивілізаційному значенні слова. Наприклад, історичні артефакти – старовинні витвори мистецтва, рідкісні книги й рукописи завжди були цінними й знаковими для більшої частини людства, адже вони потребували й потребують збереження, оскільки символізують наявність цивілізації, вказують на людську велич та на здатність людини еволюціонувати в духовному плані. Окрім цього, музика, математика, філософія, релігія – особливі творчі практики, де найбільш глибоко здатен проявитися людський дух (за Г. Гегелем це – Абсолютний Дух). Не існує жодних перепон чи взагалі будь-яких обмежень у плані визнання їх значущості й конструктивної основи. Поруч із цим, сучасну людину турбують глобальні проблеми, які необхідно вирішувати спільними зусиллями. Вироблення спільних інтересів й визначення спільних перспектив цивілізаційного розвитку є свідченням формування конструктивних основ комунікації та підвищення рівня людської самосвідомості.

Отже, сучасний «життєвий простір» через спілкування репрезентує плюралізм позицій щодо варіацій цивілізаційного розвитку та засобів вираження людських ціннісних установок. Він відтворює контрастність з огляду на складність комунікаційних та комунікативних процесів – конкуренцію різних способів життя та культурно-історичних традицій, виражених у предметно-речовій та знаково-символічній формах (сюди можна включити інтерлінгвістичні особливості та форми писемності, лінгвальні та паралінгвальні способи спілкування, символіку, ритуально-обрядові атрибути та предмети стародавнього культу, увесь арсенал сучасної техніки тощо). Комунікативні та комунікаційні процеси постають по суті способами «опредмечення» інформації, що відображається психічними структурами в процесі сприйняття людиною оточуючого світу.

Аналіз досліджень і публікацій

Зазначимо, що в сучасній філософській літературі представлено ряд позицій щодо подвійної, невизначеної природи комунікації, вираженої через дискурс. Зокрема вони представлені в працях М. Бланшо, Р. Барта, Ж. Дельоза Ж. Дерріда. Зокрема М. Бланшо підкреслював, що слово, якщо воно не підкоряється мовним зворотам і, як наслідок, виключає будь-який зв'язок із самим собою, тотожний чи протилежний, виступає зовнішньою стороною буття [2, с. 21]. Тут основна ідея полягає в тому, що, застосувавши слово, людина, насправді, не розв'язує проблему, а лише поглиблює її. Адже, спробувавши пояснити речі за допомогою мови, вона лише породжує інші численні негаразди – заплутується у

значеннях цих слів, а іноді починає розуміти, що в деяких ситуаціях їх їй бракує. В цьому контексті, М. Бланшо зазначав, що дар слова – рівнозначний «чистий» втраті, яка виключає будь-яку можливість бути почутим іншим, хоча цей інший міг би скористатися якщо не словом, то хоча б промовами, про які благав би й, які приховують у собі небезпеку відторгнення, заблудження чи нерозуміння [2, с. 21].

Проблеми починаються й тоді, коли людина намагається «прочитати» закодовані послання. Причому суперечності виникають не лише через наявність численної кількості «чужих суб'єктивностей», а й через людську неспроможність повністю зрозуміти власний внутрішній світ. М. Бланшо звертав увагу на те, що читач – це не просто «читач», вільний по відношенню до того, що він читає, він може бути бажаним, улюбленим, а може бути й зовсім нетерпимим [2, с. 36-37]. Цікавою нам видається також його думка про тексти, що нагадують «нитку Аріадни» і зв'язують людину з її подібними [2, с. 38].

Основна частина

Отже, комунікація встановлюється людською свідомістю інтуїтивно, по-суті, наосліп й тією мірою, якою їй дозволяє це робити несвідоме. Мова йде про те, наскільки довго свідомість зможе його контролювати й налаштовувати на конструктив. Текст якраз і демонструє конфлікт індивідуальних начал автора й читача («чужих» одне одному вимірів суб'єктивності) на рівні психоаналізу та дискурсу. Саме в цьому полягає причина подвійності феномену комунікації. За визначенням Р. Барта, текст-письмо – це вічне теперішнє, що вислизає з-під влади будь-якого наступного висловлювання (яке б неминуче перетворило його на факт минулого); текст-письмо – це самі люди в процесі письма, тобто цей процес розгортається ще до того моменту, коли будь-яка конкретна система (Ідеологія, Жанр, Критика) розсіче, розкрийть, перерве, припинить рух безмежного ігрового простору світу (світу як гри), надасть йому пластичної форми, скоротить число входжень у нього, обмежить ступінь відкритості його внутрішніх лабіринтів, скоротить нескінчену кількість мов [3, с. 13-14].

Р. Барт підкреслював, що читання – це робота і метод цієї роботи – топологічний: тобто, людина не ховається деінде в тексті, а її просто неможливо в ньому знайти [3, с. 21]. Він дійшов висновку, що читання – це передусім, мовна робота; читати означає виявляти сенси, а виявляти сенси означає йменувати їх, однак основна ідея полягає в тому, що отримавши імена, сенси прагнуть нових імен [3, с. 21], і так до безкінечності.

Будь-яке остаточне пояснення речей чи подій, зафіксованих у тексті, також є неможливим. На думку Р. Барта, інтерпретація, якої потребує текст, безпосередньо взятий як множинність, не має нічого спільного із всюдозволеністю: мова йде не про те, щоб спуститися до тих чи інших смислів, згори визнати за ними право на відому долю істини, але й про те, щоб, наперекір усякій байдужості,

затвердити саме право на існування множинності, яке не зводиться до існування істинного, ймовірного або навіть можливого [3, с. 15].

Комунікаційний та комунікативний характер психічних процесів виявляється в тексті у вигляді його структури, відтворюється в елементах композиції та в змісті. Структура поєднує ці елементи в одне ціле, пов'язує смислові частини тексту. На це особливу увагу звернули Ж. Дерріда та Ж. Дельоз. Зокрема, Ж. Дерріда застерігав, що письмо не може бути прогнозованим ані автором, ані читачем. Він зазначає: «саме тому, що письмо *відкриває*, у первісному значенні цього слова, воно небезпечне і навіює тривогу. Воно не знає, куди йде, жодна мудрість не оберігає його від цієї сутнісної спрямованості до смислу, що його воно визначає і який передусім стає його майбутнім» [4, с. 22].

На думку Ж. Дерріда, структура – це, безперечно, єдність певної форми та певного значення [4, с. 27]. Структура насамперед говорить про якусь роботу, органічну або штучну, як внутрішню єдність якогось асамбляжу, якоїсь конструкції; роботу, що керується певним об'єднувачим принципом, архітектури, спорудженої й добре видимої на тлі навколишньої місцевості [4, с. 30].

У свою чергу, Ж. Дельоз також розглядав мову як щось схоже на вихід за будь-які межі. Він підкреслював, що мова – це парадокс чистого становлення з його здатністю постійно вислизати від теперішнього – це парадокс безкінечної тотожності: обох смислів відразу – майбутнього і минулого, дня до і дня після, більшого й меншого, надлишку і браку, активного і пасивного, причини та ефекту; саме мова фіксує ці межі (наприклад, той конкретний момент, коли починається надлишок); але також саме мова перетинає ці межі, руйнує їх у безкінечній еквівалентності необмеженого становлення [5, с. 17].

Зазначені вище концепції показали, що дискурсивна практика, яка репрезентована вербальними засобами комунікації, постає такою, що перетворилася на «метасимволічний життєвий простір». Сучасне суспільство, в цьому ж таки контексті, сприймається не стільки як система комунікації, скільки як комплекс систем комунікації. На це звернув особливу увагу Ю. Хабермас. На його думку, мовна прагматика виходить із питання про те, як учасники комунікації – в контексті взаємнорозділеного життєвого світу (або життєвих світів, що достатньою мірою співпадають) – можуть взагалі досягти взаєморозуміння відносно чогось у світі [6, с. 262]. Перепони, які виникають на шляху до порозуміння й комунікації, породженні природними чинниками, що впливають на свідомість людини. Сюди можна включити: індивідуальні психічні особливості, фізичні можливості, накопичені знання й досвід (якщо їх бракує), незнання мов, низький рівень розвитку суспільних відносин тощо.

Ю. Хабермас підкреслює, що на перший план висуваються зовсім інші феномени: наприклад, сила претензій на істину й, узагалі, на значимість, що

трансцендентує контексти, які висуваються промовцями разом із їх висловлюваннями; або осудність промовців у мовних актах, яким вони взаємнопідкоряються; або ж взаємодоповнюючі перспективи промовця і слухача, коли то один, то інший стає то першою, то другою особою; або ж обопільне прагматичне припущення того, що будь-яке порозуміння буде залежати від позиції «так» або «ні» у другій особі, а отже кожному учаснику діалогу слід буде вчитися один в одного, окрім того, симетричні стосунки між взаємновизнаними комунікативними свободами й обов'язками пояснюють «принцип довіри» [6, с.262].

Він робить висновок, що комунікативний розум також вбудований у контексти різноманітних життєвих форм і в кожному життєвому світі той, хто йому належить, володіє загальними запасами культурного значення, образами соціалізації, цінностями і нормами; життєвий світ можна розуміти як джерело умов, що вможливають комунікативну дію, засобом якої життєвий світ отримує й зворотну можливість самовідтворення, однак символічні структури життєвого світу підтримують внутрішній зв'язок із комунікативним розумом, з яким повинні рахуватися актори у своїй повсякденній практиці, якщо вони висувають доступні критиці претензії на значимість і реагують на них засобом « так» або «ні» [6, с. 262-263].

Сучасна філософська антропологія також приділяє увагу проблемам комунікації й, зокрема, дискурсу та його невербальним формам. Комунікаційні й комунікативні процеси досліджуються засобом аналізу історичних артефактів та їх значення. Так, навіть мова сприймається в якості «найважливіших з усіх етнографічних музеїв» [7, с. 19]. Тобто, мова перетворюється на артефакт, вона зберігає інформацію про історію й звичаї різних народів, культур, племен. Деякі висловлювання в межах антропологічних досліджень – афоризми, крилаті фрази, прислів'я – розглядаються, скоріше, в якості історичної колекції, скарбниці людської мудрості. Р. Дельєж підкреслював, що письмова мова не може зводитися до простої видимої форми мови, вона є більшим, ніж це, і порушує саму природу вербальної комунікації [7, с. 169]. Письмо не лише по-новому організує реальність, а й дозволяє зберегти її минулий образ для нащадків.

Слова та різні форми висловлювань як знаково-символічні конструкції та як предметно-речові, внаслідок їх «опредмечення» (висловлення, записування, переказування, передачі), також зберігають основи культурних традицій. Р. Дельєж наводить приклад, коли людей, які володіли японською й англійською мовами, просили доповнити одне й те саме речення обома мовами, відмінність була дивовижною: речення «коли в мене виникає конфлікт у родині...» було доповнене англійською так: «я роблю, що захочу», а японською – «то це для мене велике лихо» [7, с. 90].

Однією з невербальних форм комунікації є пара «обмін-дарування». Р. Дельєж підкреслює, що обмін-дарування – це не лише економічна трансакція, а певний соціальний факт, який створює

сенс між індивідами і є основою для соціального зв'язку. Дарування обов'язково породжує взаємність. При даруванні циркулюють цінності, тоді як у випадку з благами передають інші речі, зокрема, ранг або навіть дух. Обмінна річ переносить, таким чином, частину свого власника [7, с. 61]. Також дослідник звертає увагу на особливу мову жестів, зокрема, вказує на ідею «праворукості» та наявність органічних тенденцій до асиметрії, і зазначає: «першість правої руки є обов'язковим, нав'язаним примусом, гарантованим санкціями. Навпаки, над лівою рукою тяжіє справжня заборона, яка паралізує її. Відмінність у цінності між двома сторонами нашого тіла відтворюється, отже, в образі соціального інституту» [7, с. 71]. Він звертає увагу, що навіть у релігійному культі людина прагне насамперед спілкуватися зі священною енергією, з тим, щоб спрямувати на себе її блага. У цих благодотворних стосунках лише правий бік має справжню вагу. Боги перебувають праворуч від людей, у святе місце треба вступати правою ногою, правою рукою слід подавати богам священну жертву і т. д. [7, с. 73]. Міміка, жести, знаки, символи у співвідношенні з їх значеннями являють собою різні аспекти функціонування дискурсивної практики, на їх основі формуються численні категорії дискурсу. При цьому кожна з форм дискурсу демонструє неоднозначність прояву комунікативних та комунікаційних процесів, їх зв'язок із наявним у мисленні людини образом «життєвого середовища».

Висновки

Отже, підсумовуючи сказане вище, підкреслимо, що філософський аналіз комунікативних основ функціонування психічних процесів показав їх неоднозначність та виняткову складність. У цій статті ми спробували обґрунтувати той факт, що в процесі встановлення комунікації проявляється її антиномічний характер. Це означає, що вона здійснюється не лише на рівні спілкування, засобом застосування різноманітних дискурсивних

конструктів на вербальному чи невербальному рівнях, а й на рівні встановлення усіх без винятку форм і типів взаємозв'язку в різноманітних системах. Комунікація постає праобразом «життєвого простору» – «сконструйованого» руками людини й призначеного для щасливого існування останньої. Проте його мінливість та непрогнозованість через вплив зовнішнього природного середовища чи людського фактору відображаються в свідомості суб'єкта й це призводить до ситуації перманентного відчуження. Внаслідок цього людина змушена шукати нові принципи встановлення комунікації.

В цьому контексті, у процесі дослідження було також обґрунтовано, що термін «комунікація» має відтінки. Ми також вивели останні на рівень термінів і позначили їх як «комунікаційний» та «комунікативний», що застосовуються в якості прикметників і мають суто описові властивості. Розбіжність між значеннями цих термінів є символічною, хоча й суттєвою, оскільки вони, кожен на своєму рівні, вказують на різні грані комунікації. Терміни «комунікаційний» та «комунікативний» слід розрізняти з метою уникнення плутанини, що зустрічається в низці досліджень, де їх застосовують як однакові за значенням.

Список літератури

1. *Словарь современного английского языка*: В 2-х т. – М.: Русский язык, 1992. Т. 1 А-L 626 с.
2. *Бланшо М.* Неопишемое сообщество / пер. с фр. Ю. Стефанова. – М.: МФФ, 1998. – 80 с.
3. *Барт Р.* S/Z.- М.: РИК «Культура» Издательство «Ad Marginem», 1994. – 303 с.
4. *Деррида Ж.* Письмо та відмінність / Пер.з фр. В. Шовкун; Наук. ред. пер. О. Шевченко. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 602 с.
5. *Делёз Ж.* Логика смысла: Пер. с фр. – Фуко М. *Theatrum philosophicum*: Пер. с фр. – М.: «Раритет», Екатеринбург: «Деловая книга», 1998. – 480 с.
6. *Хабермас Ю.* Политические работы / Сост. А.В. Денежкина; пер. с нем. Б.М. Скуратова. – М.: Праксис, 2005. – 368 с.
7. *Дельеж Р.* Нариси з історії антропології. Школи. Автори. Теорії. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 287 с.

Ю.В. Харченко

ПРОБЛЕМА СИМВОЛИЧЕСКОЙ РАЗНИЦЫ ЗНАЧЕНИЙ ТЕРМИНОВ «КОММУНИКАТИВНЫЙ» И «КОММУНИКАЦИОННЫЙ»

В статье осуществляется философский анализ коммуникативных феноменов в контексте становления современных научных нарративов.

Y. Kharchenko

«THE PROBLEM OF SYMBOLIC MEANINGS DIFFERENTIATION OF TERMS «COMMUNICATIVE» AND «COMMUNICATIONS»

This article deals with philosophical analysis of communicative phenomena in the context of modern scientific narratives development.